

Игорь Кириллович
СВЕЧНИКОВ

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

РІВНЕНСЬКЕ КРАЄЗНАВЧЕ ТОВАРИСТВО
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА РАДА НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ

ІГОР КИРИЛОВИЧ СВЕШНІКОВ

До 80-річчя від дня народження

Упорядник І. Г. ПАЩУК

Це ювілейне видання присвячене 80-річчю з дня народження відомого вченого-історика і археолога Ігоря Кириловича Свєшнікова, професора, доктора історичних наук, розраховане на істориків, краєзнавців, студентів і учнів, на тих, хто цікавиться минулими рідної української землі.

Редактор і упорядник
І. Г. ПАЩУК

Художній редактор
Є. В. ЧОРНИЙ

Коректор
І. І. ЗАКРЕВСЬКА

Відповідальний за випуск
Ю. М. НІКОЛЬЧЕНКО

Рецензенти: О. С. Масний — професор, доктор історичних наук, завідуючий кафедрою політології Рівненського державного педагогічного інституту;

В. П. Сидорук — кандидат історичних наук, професор Рівненського державного інституту культури.

Спонсори: Рівненська обласна Рада народних депутатів;
Рівненське обласне фінансове управління.

Знаємо Ігоря Кириловича Свешнікова не тільки як сміливого і невтомного пошуковця-дослідника, а й як чесну й принципову людину. Він особисто зробив значний внесок у розвиток сучасної української археологічної та історичної науки, на конкретних фактологічних матеріалах уточнив і підтвердив маловідомі чи призабуті сторінки нашої далекої і ближчої минувшини. Його пошуково-археологічні стежини протоптані у багатьох місцях нашої славетної Волинської землі, зокрема, на Рівненщині, яку він так широко любив усе своє неспокойне життя.

Жителі Рівненщини особливо вдячні йому за організацію і проведення археологічних досліджень на полі Берестецької битви 1651 року, за численні наукові достовірні публікації про неї, які сприяють духовному відродженню українського народу.

До останніх хвилин свого життя він займався активною археологічно-дослідницькою і плідною науковою роботою, усього себе до краплини віддав своїй улюбленій справі. Невтомний учений залишив для своїх послідовників багато оригінальних не тільки відкрить, а й ґрунтовних та унікальних праць і публікацій.

Ім'я І. К. Свешнікова вічно житиме у серцях вдячних нащадків.

Р. Д. БАСИЛИШИН,

голова Рівненської обласної Ради народних депутатів, голова Рівненської обласної державної адміністрації.

30 серпня 1995 року.
м. Рівне.

ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ

Народився Ігор Кирилович Свеншіков 19 жовтня 1915 року в Києві у студентській сім'ї. Пізніше, з 1921 року, проживав у с. Хотин Дубенського повіту Волинського воєводства (тепер Радивилівський район Рівненської області). У 1931 році склав вступні екзамени до четвертого класу Дубенської державної гімназії з польською мовою викладання, яку закінчив через п'ять років. А восени 1935 року поступає на юридичний факультет Львівського університету, де з 1938 року за дозволом ректора став рівночасно студентом уже двох факультетів — юридичного і гуманітарного, на якому посилено вивчав археологію під керівництвом професора Л. Козловського, ад'юнкта М. Смішка та частково професора Ягеллонського університету (м. Краків) Т. Сулімирського. Тоді ж став членом Польського археологічного товариства, яке очолював професор Ю. Костшевський, і університетського студентського товариства антропологічних наук, яким керував професор Я. Чекаповський.

Дитячі роки пройшли у місцях, де відбулася битва під Берестечком у червні 1651 року. Від батьків і мешканців навколишніх сіл часто чув розповіді-перекази про неї. І саме вони зародили бажання пройти її слідами. Воно було настільки палким, що не полишало його довгі роки. Це також сприяло глибокому вивченню археології та оволодінню її методами.

У 1937—1939 роках провів уже на Дубенщині кілька археологічних розвідок, у результаті яких було відкрито багато нових пам'яток. На деяких з них разом з колегою по навчанню З. Шварцем здійснив невеликі розкопки, зокрема поселення кінця мезоліту — початку неоліту у с. Хотин та поселення висоцької культури біля с. Полунична.

У 1938 році одержує від професора Л. Козловського дозвіл «Відкритий лист» на проведення самостійних археологічних робіт на тодішній Волині. Його співпраця з Дубенським

краєзнавчим музеєм полягала у впорядкуванні під час канікул археологічних фондів при постійних консультаціях Л. Козловського та М. Смішка. В результаті цієї роботи І. Свешнікова було призначено завідуючим відділом археології на громадських засадах цього ж музею. Але з початком другої світової війни у 1939 році навчання у вузі довелося припинити. Вчителює у різних селах на Рівненщині, а після її закінчення знову повертається до улюбленої археології.

В 1945 році І. Свешніков поступає на перший курс заочного відділення історичного факультету вже добре знаного Львівського університету, який закінчив у 1950 році. Тоді ж з 1945 по 1959 рік працює на посаді завідуючого відділом історії первісного суспільства Львівського історичного музею. Тут у липні 1945 року оформив та відкрив для екскурсантів першу після війни експозицію свого відділу. Працюючи у цьому музеї, постійно бере участь у археологічних експедиціях Львівського відділення Інституту археології АН УРСР, Інституту археології АН УРСР (м. Київ) та Інституту археології АН СРСР (м. Москва), очолюваних у той час відомими археологами І. Старчуком, М. Смішком, Ю. Захарчуком та професором Т. Пассек. Результатами його досліджень стали перші наукові публікації.

З 1958 року І. Свешніков започаткував у Львівському історичному музеї самостійні експедиції, досліджуючи давньоруське місто Звенигород під Львовом (1958—1959), поселення і могильник культури шнурової кераміки у с. Здовбиця Здолбунівського району Рівненської області (1958—1959), могильник липицької культури біля с. Болотня на Львівщині (1954) і могильник вельбарської культури у с. Дитиничі під Дубном (1957), одночасно проводячи розвідки археологічних пам'яток на територіях Львівської, Рівненської і Тернопільської областей (1952—1957). Брошура «Мегалітичні поховання на Західному Поділлі» (1957) поклала початок видавничій діяльності Львівського історичного музею. А в 1958 році в Інституті археології АН СРСР у Москві захистив кандидатську дисертацію на тему «Пам'ятки племен бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля».

Основна наукова діяльність вченого була пов'язана з роботою у відділі археології Інституту суспільних наук АН УРСР (тепер Інститут українознавства імені І. П. Крип'якевича НАН України), куди він перейшов у вересні 1959 року і де працював на посадах молодшого, старшого і провідного наукових співробітників, а з 1990 року — провідний науковий

співробітник-консультант. У 1972 році в Інституті археології АН СРСР захищає дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора історичних наук на тему «Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III— на початку II тисячоліття до нашої ери».

Під час роботи в інституті досліджував культури шнурової кераміки, кулястих амфор і тищинецько-комарівської на території Передкарпаття і Волині. Саме з цією метою широкомасштабні польові дослідження були проведені багаторічними експедиціями на Рівненщині (Городок, Здовбиця, Зозів, Муравиця, Перевередів, Жорнів, Іваніє), Передкарпатті (Кульчиці, Болехівці) та Поділлі (Стрільче Івано-Франківської, Довге і Хартонівці Тернопільської областей). Споріднені племена культури шнурової кераміки поширювались на початку бронзової доби на великих просторах між Волгою і Рейном, стали основою у виникненні багатьох європейських народів.

У результаті досліджень І. Свешнікова з'явилася однойменна монографія із темою докторської дисертації, завдяки якій історики-дослідники одержали відомості про тогочасне населення, що проживало на територіях Передкарпаття, Поділля і Волині, через які здійснювався зв'язок племен Східної і Середньої Європи. Потім, у 1983 році, вийшла монографія «Культура шаровидних амфор», яка присвячена східній групі культури кулястих амфор — однієї з важливіших періоду енеоліту. Ця праця узагальнила і ввела до наукового обігу всі відомі матеріали з Волині, західного Поділля, лісостепного Дніпровського Правобережжя та східної Румунії. Розкопки деяких поселень та могильників дозволили вперше виявити у західній Волині пам'ятки культур багатоваликової кераміки і милоградської.

Польові дослідження і вивчення старожитностей Поділля дали змогу виділити білопотоцький локальний варіант комарівської культури. Важливим досягненням було виділення голіградської групи пам'яток культури фракійського гальштату, що сприяло їх інтенсивному дослідженню на Поділлі, Буковині і в Прикарпатті. Багато уваги приділив також дослідженню первісного образотворчого мистецтва Прикарпаття і Волині, питань релігійних вірувань давніх суспільств. На основі аналізу видатних пам'яток фракійського гальштату, зокрема Михалківських золотих скарбів, досліднив їх символічний зміст та широкі зв'язки населення з навколишнім світом.

Багаторічні розкопки пам'яток різних хронологічних періо-

дів не відвертали уваги від знаменитих «Козацьких могил», а набутий досвід дозволив підійти до нового дослідження з досконалою методикою і великою, звичайно, відповідальністю.

Багато років учений проводив розкопки на місці Берестецької битви, які тоді не були безпосередньо пов'язані з його працею в Інституті суспільних наук у Львові. А він наполегливо протягом 1970—1994 років досліджував козацьку переправу через річку Пляшівку, під час чого було одержано понад 6 тисяч унікальних і достовірних пам'яток українського козацтва з різних металів, дерева і шкіри — предмети озброєння, особисті і побутові речі козаків, у тому числі деталі одягу та взуття, загальновійськові речі, інструменти козаків-ремесників та обладнання козацького бойового коня. Результати більш як 20-річних розкопок і численних розвідок, копінка дослідницька і пошукова праця в архівах і бібліотеках послужили документальною основою для написання монографії «Битва під Берестечком» (1993).

Ці розкопки були першою спробою в Україні дослідити місце середньовічної битви археологічними методами. Вони вимагали і спеціальної методики. А результати перевершили усі сподівання. Добуті археологічні матеріали значно доповнили і уточнили раніше відомі історичні події, вирішили ряд суперечливих питань. Саме на основі цих розкопок стало можливим не тільки уточнити хід битви, а й зробити характеристику побуту, озброєння, обладнання і організації козацької армії, рівень розвитку багатьох ремесел. Багаточисельний, достовірний і докладно датований матеріал тепер служить для істориків і етнографів еталоном побуту та озброєння України в середині XVII століття.

Важливим наслідком розкопок є встановлення факту, що у битві брали участь представники російського народу — донські козаки і московські стрільці, які до кінця стримували натиск шляхетських військ і гинули на переправі за волю українського народу. Окрім важливих історичних фактів, розкопки дали численні свідчення про драматичні долі окремих людей, які були учасниками цих грізних подій.

І. Свешніков був учасником I та V міжнародних конгресів слов'янської археології у Варшаві (1965) і Києві (1985), I міжнародного конгресу фракійської археології у Софії (1972) і цілого ряду міжнародних археологічних наукових конференцій у Львові, Києві, Москві, Пскові, Кракові, Торуні, а також теоретично-краєзнавчих конференцій «Берестецька битва в історії України», які проводяться на Рівненщині.

ні. За період 1946—1994 років у 58 експедиціях керував археологічною практикою студентів-істориків багатьох вузів України. Під його безпосереднім керівництвом успішно захищено кілька кандидатських дисертацій молодими науковцями.

Свою велику науково-пошукову працю І. Свешніков поєднував з громадською роботою. Упродовж багатьох років працював членом рад по захисту кандидатських і докторських дисертацій при Інституті археології АН УРСР у Києві та Інституті українознавства імені І. П. Крип'якевича НАН України у Львові. Він був членом президії і головою секції пам'яток археології Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, членом редколегії археологічних видань Інституту суспільних наук, членом головної редакції міжнародного квартальника «Акти археології Карпат» (Краків).

Учений успішно продовжував дослідження давньоруського літописного міста Звенигорода під Львовом — колишньої столиці Звенигородського князівства, які розпочав ще у 1953—1959 і продовжував у 1977—1978 роках. За цей час проведені розкопки околиного міста і кладовищ, досліджені залишки церкви св. Параскеви-П'ятниці XII—XIII століть у колишньому передмісті. Розкопками 1982—1993 років було виявлено рештки північно-східного передмістя з добре збереженими залишками дерев'яної архітектури XII століття, ювелірну майстерню, велику кількість виробів з металів, каменю, скла, дерева, шкіри та перші на території України три берестяні грамоти початку XII століття. У 1994 році вже за дорученням Львівського історичного музею І. Свешніков продовжив дослідження Звенигорода і на дитинці городища відкрив залишки князівської дерев'яної церкви та дослідив розташовану біля неї частину кладовища XII—XIV століть.

З 1992 року І. Свешніков був почесним членом Рівненського краєзнавчого товариства Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Рантово помер 20 серпня 1995 року під час проведення розкопок у Дубиському історико-культурному заповіднику. Похований у Львові.

Юрій МАЛІЄВ,

кандидат історичних наук, доцент Київського національного державного університету імені Т. Г. Шевченка.

Юзеф НІКОЛЬЧЕНКО,
радник голови Рівненської обласної Ради.

Наукові праці і дослідження, журнальні та газетні публікації

І. К. Свєшнікова

1. Поховання XI ст. н. е. в с. Смільниці коло Старого Самбора // Археологічні пам'ятки УРСР. — Київ. — 1949. — Т. I. — С. 86—90.

2. Звіт експедиції до с. Затока Львівської області // Археологічні пам'ятки УРСР. — Київ. — 1949. — Т. II. — С. 212—216.

3. Розкопки в с. Костянці на полі «Литвенщина» // Археологічні пам'ятки УРСР. — 1952. — Т. IV. — С. 131—139.

4. Серпентиновый топор в коллекции Львовского исторического музея // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. — Москва. — 1952. — Выпуск 43. — С. 126—131.

5. Культура линейно-ленточной керамики на территории Верхнего Поднестровья и Западной Волыни // Советская археология. — Москва. — 1954. — Т. XX. — С. 100—130.

6. Древний Звенигород // Львовская правда. — 1954. — 4 сентября.

7. Исследования в с. Звенигород Львовской области // Краткие сообщения Института археологии АН УССР. — Киев. — 1955. — Выпуск 4. — С. 116—118.

8. Могильник в селе Звенигород Львовской области // Краткие сообщения Института материальной культуры. — Москва. — 1956. — Выпуск 63. — С. 57—69.

9. Мегалітичні поховання на Західному Поділлі. — Львів. — 1957.

10. Свідки сивої давнини // Вільне життя. — Тернопіль. — 1957. — 4 серпня.

11. Могильники липицької культури в Львовській області // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. — Москва. — 1957. — Выпуск 68. — С. 63—74.

12. Поселення ранньоскіфського часу біля с. Сухостав Тернопільської області // Археологія. — Київ. — 1957. — Т. XI. — С. 106—114.

13. Археологические работы Львовского исторического музея в 1957 г. // Советская археология. — Москва. — 1957. — № 4. — С. 278—298.

14. Підсумки дослідження культур бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля. — Львів: Видання Львівського історичного музею. — 1958.

15. Про що говорять розкопки // Медичні кадри. — Львів. — 1958. — 22 лютого.

16. Памятники племен бронзового века Прикарпатия и Западной Подолии. Автореферат диссертации кандидата исторических наук. — Москва. — 1958.

17. Интересные находки в с. Зарудцы // Львовская правда. — 1958. — 25 февраля.

18. Археологічні роботи Львівського історичного музею в 1952—1957 рр. // Археологічні роботи музею в 1952—1957 рр. Видання Львівського історичного музею. — Львів. — 1959. — С. 3—28.

19. Організація історико-побутових експедицій в історичних і краєзнавчих музеях. — Київ: Видання науково-методичного відділу музеєзнавства Київського державного історичного музею. — 1960 (співавтор Г. М. Власова).

20. Памятники культуры шнуровой керамики у с. Здовбича (УССР) // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. — Москва. — 1961. — Выпуск 85. — С. 55—65.

21. Два бронзові скарби в Станіславській області // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — Київ. — 1961. — Випуск 3. — С. 52—58.

22. Могильник III—IV століть н. е. у с. Дитиничі Рівненської області // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — Київ. — 1961. — Випуск 3. — С. 89—114 (співавтор М. Ю. Смішко).

23. Пам'ятки культур шнурової кераміки в басейні р. Устя // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — Київ. — 1962. — Випуск 4. — С. 44—53.

24. Поселение культуры шнуровой керамики у с. Городок Ровенской области // Краткие сообщения Института истории

матеріальної культури. — Москва. — 1964. — Випуск 97. — С. 127—134.

25. Пам'ятки голіградського типу на Західному Поділлі // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — Київ. — 1964. — Випуск 5. — С. 40—66.

26. До історії карбування монет у Львові // історичні джерела та їх використання. — Київ. — 1964. — Випуск 1. — С. 268—278.

27. Комаровская культура // Советская историческая энциклопедия. — Москва. — 1965. — Т. 7. — С. 551.

28. К вопросу о сходстве и различии тшинецкой и комаровской культур // Материалы и исследования по археологии СССР. — Москва. — 1964. — № 130. — С. 86—92.

29. К вопросу о племенном составе населения Прикарпаття и Волини в конце II и начале I тысячелетия до н. э. // Тезисы докладов советской делегации на Международном конгрессе славянской археологии в Варшаве. — Москва. — 1965. — С. 28—31.

30. Пам'ятки милоградської культури в басейні р. Горинь // 39 наукова конференція, присвячена підсумкам наукової роботи Університету за 1964 рік. Тези доповідей. — Львів. — 1965. — С. 64.

31. Нове поселення стжижовської культури у Ровенській області // 40 наукова конференція, присвячена підсумкам науково-дослідної роботи Університету за 1965 рік. Тези доповідей. — Львів. — 1966. — С. 81.

32. Археологічні розкопки на Дубнівщині // Червона зірка. — Дубно. — 1966. — 20 серпня.

33. До вивчення культури шнурової кераміки на Волині, Прикарпатті і Поділлі // Доповіді на засіданні Комісії відділу ПАН у Кракові. — Краків. — 1966, січень—червень. — С. 15—18 (польською мовою).

34. Поселение позднебронзового века у с. Муравица Ровенской области // Пленум Института археологии 1966 года. Секция «Неолит и бронзовый век». Тезисы докладов. — Москва. — 1966. — Ч. 1. — С. 34—35.

35. Рідкісна знахідка // Червоний прапор. — Рівис. — 1966. — 16 жовтня.

36. Раскопки кургана бронзового века у с. Иванье Ровенской области // Археологические открытия 1966 года. — Москва. — 1967. — С. 197—199.

37. Крем'яні вироби культури шнурової кераміки на Волині // 3 глибини віків. — Вроцлав-Познань. — 1967. —

Т. 33. — С. 222—226 (польською мовою).

38. **Комаровська культура** // Польська археологія. — Варшава. — 1967. — Т. XII, № 1. — С. 39—107 (польською мовою).

39. **Работы Западно-Подольской экспедиции** // Археологические открытия 1967 года. — Москва. — 1968. — С. 200.

40. **Археологи** // Надзбручанська правда. — Борщів Тернопільської області. — 1967. — 26 серпня.

41. **Богатые погребения комаровской культуры у с. Иванье Ровенской области** // Советская археология. — Москва. — 1968. — № 2. — С. 159—168.

42. **Прикарпаття і Волинь — складова частина первісної батьківщини слов'ян** // Торжество історичної справедливості. — Львів. — 1968. — С. 7—14.

43. **Знахідка в с. Івання** // Червона зірка. — Дубно. — 1969. — 4 листопада.

44. **О символике вещей Михалковских кладов** // Советская археология. — Москва. — 1968. — № 1. — С. 10—27.

45. **Пониква** // Історія міст і сіл УРСР. Львівська область. — Київ. — 1968. — С. 147—154.

46. **Підгірці** // Там же. — С. 133—146 (співавтори Ф. І. Стеблій та З. І. Ольхова).

47. **Доля стародавнього Звенигорода** // Ленінська молодь. Львів. — 1968. — 16 жовтня.

48. **Кремневые копи у с. Городок Ровенской области** // Краткие сообщения Института археологии. — Москва. — 1969. — Выпуск 117. — С. 114—121.

49. **Бережіть пам'ятки давнини** // Червоний прапор. — Рівне. — 1969. — 18 листопада.

50. **К вопросу о племенном составе населения Прикарпаття и Волини в конце II и начале I тысячелетия до н. э.** // I міжнародний конгрес слов'янської археології. — Вроцлав, Варшава, Краків. — 1969. — С. 42—46.

51. **Костянецьке поселення** // Радянська енциклопедія історії України. — Київ. — 1970. — Т. II. — С. 486.

52. **Звенигород Галицький** // Там же. — С. 204.

53. **Костшевський Юзеф** // Там же. — С. 486.

54. **Культура кулястих амфор** // Археологія Української РСР. — Київ. — 1967. — Т. 1. — С. 240—250.

55. **Культури шнурової кераміки західної частини УРСР** // Археологія Української РСР. — Київ. — 1971. — Т. 1. — С. 292—308.

56. **Пам'ятки милоградської культури в басейні р. Горинь**

// Археологія. — Київ. — 1971. — Випуск 2. — С. 68—81.

57. **Говорить земля** // *Лепінська молодь*. — Львів. — 1971. — 5 січня.

58. **История населения Предкарпатья, Подолии и Волыни в конце III— начале II тысячелетия до н. э.** Автореферат диссертации доктора исторических наук. — Москва. — 1971. — 41 с.

59. **Новые погребения культур шнуровой керамики на Во-
лыни** // *Археологические открытия 1970 года*. — Москва. — 1971. — С. 241—242.

60. **У глибину століть** // *Червоний прапор*. — Рівне. — 1971. — 3 серпня (співавтор В. Сидоренко).

61. **320 років Берестечка** // *Лепінська молодь*. — Львів. — 1971. — 25 грудня.

62. **Розкопки на місці Берестецької битви** // XV наукова конференція Інституту археології АН УРСР. Тези пленарних секційних доповідей. — Одеса. — 1972. — С. 368—370.

63. **Раскопки Кульчицкого могильника в Предкарпатье** // *Археологические открытия*. — Москва. — 1972. — С. 315—316.

64. **Раскопки на месте Берестецкой битвы** // *Археологические открытия 1971 года*. — Москва. — 1972. — С. 394—395.

65. **Племена комаровской культуры — северные соседи фракийских племен** // Тезисы докладов на I международном конгрессе по фракийской археологии. — София. — 1972. — С. 137—140.

66. **Памятники почапского типа в верховьях Западного Буга** // Матеріали XIII конференції Інституту археології АН УРСР, присвяченої 50-річчю Академії наук Української РСР. — Київ. — 1972. — С. 183—134.

67. **Нове поховання культури кулястих амфор у Ровенській області** // *Археологія*. — Київ. — 1973. — Випуск 10. — С. 69—72.

68. **Работы Ровенской экспедиции** // *Археологические открытия 1972 года*. — Москва. — 1973. — С. 330—331.

69. **Заговорили німі свідки: Чотири роки розкопок на місці Берестецької битви** // *Червоний прапор*. — Рівне. — 1973. — 25 вересня.

70. **Раскопки могильника у с. Стрильче** // *Археологические открытия 1973 года*. — Москва. — 1974. — С. 339—340.

71. **Новые раскопки места Берестцкой битвы** // *Археологические открытия 1973 года*. — Москва. — 1974. — С. 340—341.

72. Исследования Среднеднестровской экспедиции // Археологические открытия 1973 года. — Москва. — 1974. — С. 341—342 (соавтор Л. Г. Мацкевой).

73. Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III— на початку II тисячоліття до нашої ери. — Київ. — 1974. — 206 с.

74. Племена культури кулястих амфор // Стародавнє населення Прикарпаття і Волині. Доба первіснообщинного ладу. — Київ. — 1974. — С. 152—158.

75. Племена культур шнурової кераміки // Там же. — С. 158—181.

76. Давні племена Прикарпаття і Волині за доби бронзи // Там же. — С. 182—183.

77. Племена комарівської культури // Там же. — С. 183—195.

78. Племена культури Ноа // Там же. — С. 195—201.

79. Племена лужицької культури // Там же. — С. 223—227.

80. Племена милоградської культури // Там же. — С. 268—272.

81. Работы Ровенской экспедиции // Археологические открытия 1974 года. — Москва. — 1975. — С. 351—352 (соавтор В. М. Конопля).

82. Памятники почапского типа в верховьях Западного Буга // Словенська археологія. — Братислава. — 1975. — Т. XXI. — С. 15—24.

83. Довідник з археології України. Львівська область. — Київ. — 1976. — 95 с.

84. Голосний шепіт землі // Радянське слово. — Дрогобич. — 1976. — 15 вересня.

85. Работы Ровенской экспедиции // Археологические открытия 1975 года. — Москва. — 1976. — С. 390—391 (соавтор В. М. Конопля).

86. Раскопки во Львове // Там же. — С. 297—299 (соавторы Р. С. Багрий, И. Р. Могитич, А. А. Ратич):

87. Проблема происхождения комаровской культуры // Энеолит и бронзовый век Украины. — Киев. — 1976. — С. 96—118.

88. Работы Древнерусского отряда Львовской экспедиции // Археологические открытия 1976 года. — Москва. — 1977. — С. 264—265 (соавторы Р. С. Багрий, И. Р. Могитич).

89. Раскопки курганов возле Дрогобыча // Там же. — С. 370 (соавтор Д. Н. Козак).

90. Раскопки и разведки в бассейне р. Иквы // Там же. — С. 370—371 (соавтор В. М. Конопля).
91. На місці Берестецької битви // Жовтень. — Львів. — 1977. — № 7. — С. 118—125.
92. Слідами давніх культур // Жовтень. — Львів. — 1977. — № 9. — С. 145—147 (співавтори О. П. Черинш, В. В. Аудіх, В. М. Цигилник).
93. Раскопки курганного могильника у с. Болеховцы под Дрогобычем // Археологические исследования на Украине в 1976—1977 гг. Тезисы докладов XVII конференции Института археологии АН УССР. — Ужгород. — 1978. — С. 45—47.
94. Исследования Ровенского отряда // Археологические открытия 1977 года. — Москва. — 1978. — С. 383—384 (соавтор В. М. Конопля).
95. Исследования на Львовщине // Там же. — С. 384—385 (соавторы Л. Г. Мацкевой, Л. И. Крушельницкая, И. Р. Могитич, О. М. Иоаннисян, В. И. Козак).
96. Подгорцы // История городов и сел Украинской ССР. Львовская область. — Киев. — 1978. — С. 172—182 (соавторы Ф. И. Стеблій, З. И. Ольховая, Р. Т. Грибович).
97. Карта археологических памятников Львовщины (с текстом) // Там же. — С. 12—14.
98. Работы Млыновского отряда // Археологические открытия 1978 года. — Москва. — 1979. — С. 401—402 (соавторы В. М. Конопля, М. М. Кучинко).
99. Работы Звенигородского отряда // Там же. — С. 333 (соавторы О. М. Иоаннисян, И. Р. Могитич).
100. Городоцько-здовбицька культура // Українська радянська енциклопедія. — Київ. — 1979. — Т. 3. — С. 120.
101. Волынская группа тшцинецко-комаровской культуры // Проблемы эпохи бронзы юга Восточной Европы. Тезисы докладов конференции. — Донецк. — 1979. — С. 78—79.
102. Стжижовская культура в свете последних раскопок // Археологические исследования на Украине в 1978—1979 гг. Тезисы докладов XVIII конференции Института археологии АН УССР. — Днепропетровск. — 1980. — С. 59—61.
103. Первобытное искусство Прикарпатья и Волыни как отражение верований и экономики древнего общества // Тезисы докладов конференции «Идеологические представления древнейших обществ». — Москва. — 1980. — С. 94—96.
104. Образ чи портрет? // 3 глибини віків. — Варшава, Познань. — 1980. — Т. XLVI. — № 3. — С. 216—221 (польською мовою).

105. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. — Київ. — 1981. — 310 с. (співавтори І. П. Герета, Р. Т. Грибович, Л. Г. Мацкевой, М. А. Пелешишин, М. Ф. Потушняк, В. П. Савич, О. П. Черниш).

106. Поиски места погребения Ивана Федорова и его надгробной плиты // Федоровские чтения 1978 года. — Москва. — 1981. — С. 57—63.

107. Раскопки поселения у с. Остров // Археологические открытия 1980 года. — Москва. — 1981. — С. 309—310.

108. Довідник з археології України. Ровенська область. — Київ. — 1982. — 115 с. (співавтор Ю. М. Нікольченко).

109. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині. Доба бронзи та раннього заліза. — Київ. — 1982. — 194 с. (співавтори Л. І. Крушельницька, Л. Г. Мацкевой, І. І. Попович, Е. А. Балагурі, І. П. Герета).

110. Работы Ровенской экспедиции // Археологические открытия 1981 года. — Москва. — 1983. — С. 319 (соавтор В. М. Конопля).

111. Церкви Параскевы Пятницы в Звенигороде на Белке — памятник деревянного зодчества домонгольской Руси // Памятники культуры. Новые открытия. — Ленинград. — 1983. — С. 494—507 (соавторы О. М. Иоаннесян, И. Р. Могилнич).

112. Культура шаровидных амфор // Археология СССР. Свод археологических источников. — Москва. — 1983. — 86 с.

113. Стжижовська культура // Українська радянська енциклопедія. — Київ. — 1983. — С. 538.

114. Дендрохронологические находки XII вела в летописном Звенигороде // Депонировано в ЦБАТИ, лесхоз № 273. — Москва. — 1983. — С. 134—136 (соавтор С. В. Шевченко).

115. Ботанічні знахідки XII ст. // Український ботанічний журнал. — Київ. — 1984. — Т. 41. — № 6. — С. 41—44 (співавтор С. В. Шевченко).

116. Раскопки в Звенигороде на Белке // Археологические открытия 1982 года. — Москва. — 1984. — С. 328.

117. Найдавніше минуле території Львова // Історія Львова. — Київ. — 1984. — С. 8—12.

118. Білопотоцький варіант тшчинецько-комарівської культури // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції. — Кам'янець-Подільський. — 1985. — С. 16—18.

119. Работы в Звенигороде // Археологические открытия 1983 года. — Москва. — 1985. — С. 352—354.

120. У світлі німецької хроніки // Жовтень. — Львів. — 1985. — № 7. — С. 85—91 (співавтор Ю. А. Мицик).
121. Берестечко // Жовтень. — Львів. — 1985. — № 7. — С. 91—108.
122. Исследование пригорода древнерусского Звенигорода // Тезисы докладов советской делегации на V международном конгрессе славянской археологии. — Киев. — 1985. — С. 90—91.
123. Культура шаровидных амфор // Археология Украинской ССР. — Киев. — 1985. — Т. 1. — С. 280—291.
124. Прикарпатская культура // Там же. — С. 375—380.
125. Почапская группа на Подолии // Там же. — С. 380—381.
126. Городокско-здолбицкая культура на Волини // Там же. — С. 381—384.
127. Стжижовская культура // Там же. — С. 384—391.
128. Дослідження пригорода літописного Звенигорода // Вісник АН Української РСР. — Київ. — 1985. — № 11. — С. 38—44.
129. Раскопки пригорода летописного Звенигорода // Археологические открытия 1984 года. — Москва. — 1986. — С. 306—307.
130. Природное окружение населения древнерусского Звенигорода // Проблемы социальной экологии. Тезисы докладов. — Львов. — 1986. — Часть II. — С. 71—73 (соавторы К.А. Татарinov, С. В. Шевченко).
131. Каталог найважливіших знахідок з місця Берестецької битви. — Ровно. — 1986. — 12 с. (співавтор Т. О. Попомарьова).
132. Дослідження давнього Звенигорода в 1982—1983 рр. // Археологія. — Київ. — 1987. — № 57. — С. 94—101.
133. Новые произведения древнерусского искусства из Звенигорода под Львовом // Задачи советской археологии в свете решений XXVII съезда КПСС. Тезисы докладов. — Москва. — 1987. — С. 226—227.
134. Звенигород. — Львів. — 1987. — 48 с.
135. К вопросу о религиозных представлениях первобытных охотников, земледельцев и скотоводов Прикарпатья и Волини // Конференция «Религиозные представления в первобытном обществе». Тезисы докладов. — Москва. — 1987. — С. 100—103.
136. Раскопки в Звенигороде под Львовом // Археологические открытия 1985 года. — Москва. — 1987. — С. 408—409.

137. Звенигород, якому 900 років // Жовтень. — Львів. — 1987. — № 9. — С. 98—106.
138. Исследования древнерусского Звенигорода под Львовом // Археологические открытия 1986 года. — Москва. — 1988. — С. 335.
139. Замок чекає господаря // Червоний прапор. — Рівне. — 1988. — 10 грудня (співавтори Б. Возницький, М. Пшенничий, П. Яковчук).
140. Майстерня янтарних виробів на ранньофеодальному городищі Звенигород під Львовом // Конференція з питань дослідження янтарю. — Варшава. — 1988. — С. 33—34.
141. Приватні шляхетські листи XVI—першої половини XVII ст. // Українська археологія: сучасний стан та перспективи. Тези доповідей. — Київ. — 1988. — С. 50—51.
142. Исследование пригорода древнерусского Звенигорода // Труды V международного конгресса археологов-славистов. — Киев. — 1988. — Т. 2. — С. 142—147.
143. Перлина світової культури // Прапор комунізму. — Броди. — 1989. — 21 жовтня.
144. Проблема комплексного дослідження міст Південно-Західної Русі і розкопки Звенигорода під Львовом // Проблеми історії та археології давнього населення Української РСР. Тези доповідей. — Київ. — 1989. — С. 201—202.
145. Археологічні пам'ятки // Атлас. Львівська область. — Москва. — 1989. — С. 35.
146. Археологические памятники // Атлас. Львовская область. — Москва. — 1989. — С. 35.
147. Звенигород // Археология Прикарпатья, Волини и Закарпатья. Раннеславянский и древнерусский периоды. — Киев. — 1990. — С. 107—110.
148. Спомин про лірника // Наш край. — Дубно. — 1990. — 29 вересня.
149. Звенигородські грамоги на бересті // Дзвін. — Львів. — 1990. — № 6. — С. 127—131.
150. Культура шаровидных амфор // Археология Прикарпатья, Волини и Закарпатья. Энеолит, бронза и раннее железное. — Киев. — 1990. — С. 43—49.
151. Культуры шнуровой керамики // Там же. — С. 49—57.
152. Ранний период бронзового века Прикарпатья и Волини // Там же. — С. 59—63.
153. Почапская группа культуры Хлопице-Веселе // Там же. — С. 63—68.
154. Стжижовская культура // Там же. — С. 68—74.
155. Средний период бронзового века Прикарпатья и Во-

лыни. Тщинецко-комаровская культура // Там же. — С. 78—88.

156. Культура многоваликовой керамики // Там же. — С. 74—77.

157. Милоградская культура // Там же. — С. 162—164.

158. Музей-заповідник «Козацькі могили». Короткий фотопутівник. — Київ. — 1990. — 12 с.

159. Шкіряне взуття із Звенигорода Галицького // Археологія. — Київ. — 1990. — № 3. — С. 122—129 (співавтор О. А. Брайчевська).

160. Підсумки археологічних досліджень місця Берестецької битви // Берестецька битва в історії України. Тези республіканської науково-теоретичної конференції 16 червня 1990 року. — Рівне. — 1990. — С. 8—10.

161. Музей-заповідник «Козацькі могили». Путівник — Львів. — 1990. — 94 с.

162. Древнерусский город Звенигород и его торговые связи с Востоком // Тезисы докладов на VI международном конгрессе славянской археологии. — Москва. — 1990. — С. 195—197.

163. Ятарна майстерня раннього феодалізму в Звенигороді біля Львова // Праці музею Землі. — Варшава. — 1990. — Т. 41. — С. 166 (англійською мовою).

164. Одяг і озброєння українського козака середини XVII ст. // Берестецькій битві — 340 років. Тези II республіканської науково-теоретичної конференції 15 червня 1991 року. — Рівне. — 1991. — С. 49—52.

165. Битва под Берестечком // Львовская правда. — 1991. — 15 лютого.

166. Козакова яма // Прапор перемоги. — Радивилів. Рівненської області. — 1991. — 15 червня.

167. Ми боролись — ми перемогли // Зміна. — Рівне. — 1991. — 13 липня.

168. Особисті речі козаків з розкопок місця Берестецької битви // Нові археологічні дослідження пам'яток українського козацтва. — Київ. — 1992. — С. 31—43.

169. Переправа // Прапор перемоги — Радивилів. — 1992. — 27 червня.

170. Звенигородські берестяні грамоти // Тези виступів на науково-практичній конференції, присвяченої 90-річчю від дня народження М. Ю. Смішка. — Львів. — 1992. — С. 76—77.

171. Битва під Берестечком у світлі історичних джерел і наслідків археологічних досліджень // Військове музейни-

цтво. — Варшава. — 1992. — Т. V. — С. 66—98 (польською мовою).

172. **Історія Звенигорода в світлі літописів XI—XIII ст.** // Тези доповідей конференції «Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції». — Львів. — 1993. — С. 101—103.

173. **Битва під Берестечком.** — Львів. — 1993. — 304 с.

174. **Озброєння козацького війська за матеріалами розкопок місця Берестецької битви 1651 р.** // Українське козацтво: ритми, свідчення, спадщина. — Київ. — Випуск 2. — 1993. — С. 161—170.

175. **Нові поховання печатку бронзової доби на Західній Роліні** // Студія археологічна. — Львів. — 1993. — № 1. — С. 23—31.

176. **Ідейні помічники Богдана Хмельницького** // Берестецька битва в історії України. Тези четвертої науково-теоретичної конференції 19 червня 1993 року. — Острів. — 1993. — С. 9—12.

177. **Вогнепальна козацька зброя періоду визвольної війни 1648—1654 рр. за матеріалами розкопок місця Берестецької битви** // Праці центру пам'яткознавства. — Київ. — 1993. — Випуск 2. — С. 136—142.

178. **Поле звитяги** // Прапор перемоги. — Радивилів. — 1993. — 19 червня.

179. **Новые погребения начала бронзового века на Западной Волыни** // Российская археология. — Москва. — 1993. — № 9. — С. 165—176.

180. **До питання про торговельні зв'язки давнього Звенигорода** // Тези доповідей на конференції «Еволюція розвитку слов'янських градів XIII—XIV ст. у передгір'ї Карпат і Татр». — Львів. — 1994. — С. 7—8.

181. **Відлуння? Ні, живий голос** // Галицька брама. — Львів. — 1994, вересень.

182. **Постають в уяві дорогі обличчя** // Прапор перемоги. — Радивилів. — 1995. — 1, 4, 8, 11, 15; 18 лютого.

183. **Кераміка, датована скарбами монет** // Матеріали з конференції «Гончарство і кафлярство на польських землях від раннього середньовіччя до сучасності». — Прешув. — 1995. — С. 139—148 (співавтор В. Д. Гупало).

184. **Зброя з-під Берестечка** // Військове музейництво. Музей Війська Польського. — Варшава. — 1995. — Т. 6. — 84 с. (польською мовою).

185. До питання про розташування козацького війська на полі Берестецької битви // Берестецька битва в історії України. Матеріали і тези шостої науково-теоретичної конференції, присвяченої 400-річчю з дня народження Богдана Хмельницького, 24—25 червня 1995 року. — Рівне. — 1995. — С. 52—55.

Підготували
Ю. М. МАЛЄЄВ,
І. Г. ПАЩУК.

Про наукову і археологічно- дослідницьку діяльність

І. К. Свешнікова

І. Досенкс. Де воювали козаки... // Прапор перемоги. — Радивилів. — 1971. — 23 вересня.

І. Досенко. Розкопки проводять... майбутні історики // Червоний прапор. — Рівне. — 1971. — 3 вересня.

К. Закалюк. Трофеї археологів // Известия. — Москва. — 1973. — 15 лютого.

Я. Мичуда. Переправа Богуна // Зміна. — Рівне. — 1973. — 24, 26, 29, 31 травня.

Г. Дем'ячук. Зустріч з давниною // Червоний прапор. 1978. — 10 лютого.

Г. Дем'ячук. «Це був справжній козацький Гаврош» // Робітнича газета. — Київ. — 1979. — 23 вересня.

Б. Рыбаков. Находки археологов // Наука и религия. — Москва. — 1972. — № 5. — С. 40—43.

Під містечком Берестечком // Зміна. — 1983. — 19 липня.

В. Яшук. Діла давно минулих днів // Прапор перемоги. — 1982. — 6 липня.

З. Суходуб. З-під містечка Берестечка // Жовтень. — Львів. — 1983. — № 8. — С. 133.

В. Яшук. Знахідки археологів // Червоний прапор. — 1984. — 23 вересня.

Л. Сарнавська. Збережемо історію для нащадків // Зміна. — 1986. — 18 жовтня.

В. Маковська. У братерському союзі // Червоний прапор. — 1979. — 16 січня.

С. Смолінський. «Круг містечка Берестечка...» // Наука і суспільство. — Київ. — 1980. — № 4. — С. 53—55.

В. Яшук. До глибини віків // Прапор перемоги. — 1984. — 11 серпня.

Т. Пономарьова. До 330-річчя Берестецької битви 1651 року визвольної війни українського народу 1648—1654 рр. Пристендовий проспект до експозиції Ровенського краєзнавчого музею. — Рівне. — 1981.

Г. Бухало. Поле народної слави. Короткий історичний нарис. — Рівне. — 1987.

П. Рычко. Дорогами южной Ровенщины. От Корца до Пляшевой. — Москва. — 1989. — С. 161—164.

В. Яшук. Французькі юнаки та дівчата — у Пляшевій // Прапор перемоги. — 1986. — 30 серпня.

В. Яшук. І розкриваються таємниці // Прапор перемоги. — 1986. — 2 вересня.

Л. Буняк. Хотин // Прапор перемоги. — 1987. — 31 жовтня.

С. Балабкс. Зачаровані вогнем // Прапор перемоги. — 1988. — 6, 8, 10 вересня.

Г. Іськов. Перлина світової культури // Прапор перемоги. — 1989. — 7 вересня.

В. Яшук. На козацькій переправі // Червоний прапор. — 1990. — 14 серпня.

В. Яшук, В. Грицайчук. На місці переправи // Прапор перемоги. — 1990. — 4 серпня.

340 років Берестецькій битві. Анотований бібліографічний довідник. — Рівне. — 1991. — С. 5, 134, 144, 148, 184 та інші.

В. Гаєнко. На острові Журавлиха // Червоний прапор. — 1990. — 31 липня.

Г. Бухало. Круг містечка Берестечка. Короткий історичний нарис. — Рівне. — 1993. — С. 4, 37, 61—63.

В. Грицайчук. Про І. Свешнікова (фоторозповідь) // Козацька слава. Додаток до газети «Прапор перемоги». — Радивилів. — 1991. — Червень.

С. Сегеда. Козацькі портрети // Пам'ятки України — Київ. — 1988. — № 3. — С. 43.

І. Пашук. Внесок науковців, діячів культури та краєзнавців у справу відродження історичної пам'ятки «Поле Берестецької битви 1651 року» // Історико-культурна спадщина Рівненщини: виявлення і використання пам'яток засобами туризму. Матеріали регіональної науково-практичної туристсько-краєзнавчої конференції. — Київ. — Рівне. — 1993. — С. 53—56.

В. Яшук. «На чотири милі...» // Прапор перемоги. — 1992. — 28 березня.

Г. Охріменко. Вивчення неоліту західноукраїнського Полісся // Велика Волинь: минуле і сучасне. Тези міжнародної краєзнавчої конференції. — Житомир. — 1993. — С. 27—28.

П. Гогой. Дослідження історичних місць на території історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» // Волинь незабутня. Тези IV регіональної науково-практичної конференції 23—24 лютого 1993 року. — Рівне. — 1993. — С. 21—22.

І. Пашук. Науковці, діячі культури та краєзнавці — справи відродження історичного пам'ятника «Поле Берестецької битви» // Берестецька битва в історії України. Тези четвертої республіканської науково-теоретичної конференції 19 червня 1993 року. — с. Острів Радивилівського району. — 1993. — С. 34—37.

С. Шевчук. Берестецька битва у студіях фольклористів, етнографів і краєзнавців // Берестецька битва в історії України. Матеріали і тези п'ятої науково-теоретичної конференції 2 липня 1994 року. — Рівне. — 1994. — С. 44—46.

Л. Савчин. Життя та діяльність І. К. Свешнікова в контексті історії рідного краю // Там же. — С. 58—59.

Т. Дмитренко. Віч-на-віч з І. Д. Лозов'юком (1917—1993) // Матеріали V науково-краєзнавчої конференції «Острог на порозі 900-річчя». — Острог. — 1994. — С. 28—32.

Г. Охріменко. Культура кулястих амфор на Волині // Там же. — С. 98—100.

Н. Мельник. Хотин // Прапор перемоги. — 1995. — 21 січня.

М. Ірченко. Ювілей у жовтні // Вільне слово. — Рівне. — 1995. — 31 травня.

П. Журко. Дарунок Острозькому колегіуму // Вільне слово. — 1995. — 3 червня.

І. Плясковський. І. К. Свешніков — дослідник поля Берестецької битви // Берестецька битва в історії України. Матеріали і тези шостої науково-теоретичної конференції, присвяченої 400-річчю з дня народження Богдана Хмельницького, 24—25 червня 1995 року. — Рівне. — 1995. — С. 50—52.

А. Хведась. Відображення визвольної боротьби Богдана Хмельницького у музейних експозиціях // Там же. — С. 114—116.

І. Пашук. Короткий перелік наукових публікацій І. К. Свешнікова // Там же. — С. 55—56.

В. Яшук. Тема Берестецької битви в районній газеті «Прапор перемоги» // Там же. — С. 127—130.

В. Басараба. І пам'ять, і шана, й любов // Вільне слово.
— 1995. — 28 червня.

Богдан Хмельницький і Волинь // Волинь. — Луцьк. —
1995. — 1 липня.

Л. Галабуз. До ювілею вченого-історика і археолога
// Вільне слово. — Рівне. — 1995. — 22 липня.

І. Пашук. Богдан Хмельницький на Волині // Робітнича
газета. — Київ. — 1995. — 8 серпня.

І. Пашук. Археологічні знахідки в Дубенському замку
// Вільне слово. — 1995. — 9 серпня.

Ю. Лотоцький. Ігор Свєшніков // Прапор перемоги. —
1995. — 9 серпня.

А. Шмідт. Без минулого немає майбутнього // Вільне сло-
во. — 1995. — 12 серпня.

Ігор Кирилович Свєшніков (некролог) // Вільне слово.
— 1995. — 23 серпня.

Підготували
І. Г. ПАШУК,
В. І. ЯЩУК.

Слово про ювіляра

ІГОР КИРИЛОВИЧ СВЕШНІКОВ належить до славетної когорти українських археологів післявоєнного часу. Все своє творче життя, науковий талант і енергію сповна віддав вивченню стародавньої історії України.

У науковій діяльності вченого можна визначити за тематикою його праць три періоди, з яких перший присвячений дослідженню пам'яток племен бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля, а другий і третій пов'язані з Рівненщиною. Вчений скрупульозно вивчав виявлені особисто ним пам'ятки різних культур — шиурової кераміки, комаровської, стжижовської, милоградської... Він більше двадцяти років надзвичайно плідно і результативно працював у започаткованій фактично ним такій галузі археології як реконструкція військових дій у період визвольної війни під керівництвом Богдана Хмельницького.

Археологічні експедиції І. К. Свешнікова у 70-х роках на терен знаменитої битви під Берестечком улітку 1651 року дали йому можливість уперше в історіографії реально відтворити цю героїчну сторінку в історії українського народу, а його цикл статей, публікацій і монографія «Битва під Берестечком» у світлі власних експедиційних археологічних досліджень поставили його на одне з чільних місць у сучасній україністиці та дослідництві історії України доби середньовіччя та перших століть нового часу.

Праці І. К. Свешнікова відзначаються глибокою вирогідністю як за виявленням унікальним і автентичним археологічним матеріалом, так і за безперечною повизною у висвітленні загальних подій і деталей. Тільки завдяки його працям стають зрозумілими численні, до нього не з'ясовані, у письмових джерелах факти і аспекти. Поєднання джерелознавства цих письмових пам'яток з професійним аналізом виявлених речових доказів дозволило розкрити об'єктивну картину минулого, передати унікальний колорит епохи, зро-

зуміти сутність подій. У працях реалізований принцип комплексного джерелознавства, який стосовно українського козацтва ще розночав здійснювати Д. І. Яворницький.

І. К. Свешніков був видатним вченим нашого часу.

М. П. КОВАЛЬСЬКИЙ,

**доктор історичних наук, професор, проректор
Острозького вищого колегіуму національної
української Києво-Могилянської академії,
заслужений діяч науки і техніки України.**

29 травня 1995 року.

м. Острог,

Рівненська область.

З ПРОФЕСОРОМ Ігорем Кириловичем Свешніковим я познайомився понад 25 років тому на «Козацьких могилах», коли він керував роботою археологічної експедиції, яка мала на меті розшукати на полі Берестецької битви переправу, якою виходила з оточення українська армія під командуванням наказного гетьмана Івана Богуна.

Між іншими прекрасними людськими якостями, мене вражала його висока ерудиція, глибока обізнаність з історичними подіями, які стосувалися багатовікової історії минувшини Волинського краю, працьовитість, щирість у спілкуванні і доброзичливість.

Ці риси характеру ще більше розкрилися переді мною під час нашого спільного обслуговування виставки речей, якими користувалися учасники Берестецької битви 1651 року і які вдалося розшукати його археологічній експедиції. Ця виставка діяла протягом місяця у канадському місті Ванкувері в 1992 році. Десяткам тисяч людей, а це були відвідувачі-жителі Канади, США, Японії, Китаю, Бразилії, Аргентини та інших країн, Ігор Кирилович з великим тактом, з глибоким знанням справи, з щирою любов'ю та пошаною роз-

повідав про мужність, відвагу, стійкість козаків і повстанців, які боролися за честь, свободу і незалежність України.

Г. В. БУХАЛО,

кандидат історичних наук, провідний спеціаліст Рівненського краєзнавчого музею, член Рівненського краєзнавчого товариства Всеукраїнської спілки краєзнавців.

8 червня 1995 року.
м. Рівне.

ДОВОДИЛОСЯ МЕНІ СПОСТЕРІГАТИ археологічні дослідження багатьох науковців, сам брав участь у розкопках. І все ж метод І. К. Свешнікова ніким не перевершений. Перш за все, у нього було серйозне ставлення до об'єктів дослідження. Ні на хвилину не розвіював уваги поза ними. Органи зору, мислення і все його єство, високий розвиток інтуїції спрямовувались на найменші деталі речей. Начитаний, ерудит у повному розумінні цього слова.

Пам'ятаю, про одного свого вихованця говорив: «Він-то хлопчина шустрий, але нічого не читає, не підвищує свій науковий та інтелектуальний рівень. А без цього далеко не піде!..» А вже про іншого, що занадто затягнув написання дисертації, казав: «Лінуватий. Якби працював над собою, то уже б давно захистився». Мені, що сварив нечесних людей в археологічній справі, не раз повторював: «Онисію Степановичу! Ви справжній археолог...».

О. С ТУР,

заслужений учитель України.

22 червня 1995 року.
м. Заліщики,
Тернопільська область.

ТАК УЖЕ СТАЛОСЯ, що у попередні тоталітарні роки не дуже широко популяризувалося ім'я невтомного історика

і археолога Ігоря Кириловича Свешнікова. Та й він не звертав на це жодної уваги. Головним для нього завжди було — праця, пошуки, глибоке наукове обґрунтування знахідок і висновків. А цим невтомним ученим зроблено дуже багато для ліквідації «білих плям» у нашій національній історичній науці. І те, що йому вдалося здійснити за роки свого активного творчого життя, без сумніву заслуговує найкращих слів і поваги.

Я схилию голову перед цією Людиною.

П. Т. ТРОНЬКО.

**голова Всукраїнської спілки
краєзнавців, академік НАН України.**

**28 червня 1995 року.
м. Київ.**

У П'ЯТНАДЦЯТЬ РОКІВ з захопився краєзнавством, зокрема археологією. В околицях села Лисичники Заліщицького району на Тернопільщині зібрав чимало речей сивої давнини. Потім зустрівся з І. К. Свешніковим, який допоміг мені розкласифікувати усі мої археологічні матеріали. Саме його мудрі консультації допомогли написати реферат «Археологічні пам'ятки Лисичників» і проілюструвати його малюнками і фотографіями.

До вченого зверталось багато любителів історії рідного краю і, незважаючи на свою велику зайнятість, він завжди знаходив час, щоб їх вислухати і допомогти.

Працюючи в школах, я постійно консультувався з І. К. Свешніковим і під час зустрічей і з допомогою листування. Він допоміг з'ясувати чимало археологічних таємниць. Я завжди захоплювався його великою ерудицією.

А уже перейшовши працювати у Заліщицький краєзнавчий музей, в 1990 році за порадою Ігоря Кириловича та його учнів Ю. М. Маллева і В. М. Коноплі організував Південно-Тернопільську археологічну експедицію, яка виявилася дуже вдалою на знахідки.

Мов журавлині ключі, відлітають роки у вирії людського життя. І вже своє 80-річчя наш шанований Ігор Ки-

рилович не встиг зустріти. Кілька місяців тому раптова смерть обірвала його життя. Та історична наука його ніколи не забуде.

В. І. ОЛІЙНИК,

**старший науковий працівник
краєзнавчого музею.**

**4 липня 1995 року.
м. Заліщики,
Тернопільська область.**

ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТЕЖКИ привели мене до Ігоря Кириловича Свешнікова на початку літа 1978 року. Зустрілися в кімнаті тодішнього директора Рівненського краєзнавчого музею.

— Гляньте, на дворі он уже автобус чекає на мене, їдемо на розкопки, під Берестечко, — спочатку не дуже привітно відповів він на прохання дати інтерв'ю. Але розмова все-таки розпочалась і тривала немало часу, хоч його кілька разів пробували «відірвати» від настирливого журналіста.

Треба сказати, що хоч на той час історики, краєзнавці Рівненщини вже добре знали Ігоря Кириловича як ученого, над його ім'ям висіло якесь незриме, але досить-таки відчутне табу: чиновники не рекомендували писати про нього, бо він, мовляв, не того соціального походження...

Для мене, як і для читачів колишнього «Червоного прапора» і столичної «Робітничої газети», в яких було опубліковане інтерв'ю, стало відкриттям, що виріс він на Волині, і саме цим пояснювалося те, що його наукова діяльність якнайтісніше пов'язана з нашим краєм. Ще в 1957—1958 роках, працюючи у Львівському історичному музеї, вчений провів кілька експедицій на території Рівненщини: досліджував поселення і кладовище початку бронзової доби біля с. Здовбиці Здолбунівського району, вивчав давньоруські кургани XI ст. в с. Збуж Костопільського району. З особливим зацікавленням розкопував могильник у с. Дитиничі Дубенського району. З 1960 року вчений зацікавився селом Городок, що під Рівним, і віддав розкопкам біля нього кілька літ: дослідив майстерню крем'яних знарядь, місце видобутку кременю. Найважливішим результатом польових робіт на Волині стало виділення на цій території окремої культури шиурової кера-

міки, названої вченим городоцько-здовбицькою (кінець III—початок II тисячоліття до н. е.).

Під час розмов мені особливо хотілося дізнатись, як виник інтерес археолога до такого об'єкта середньовічної історії нашої країни, як поле Берестецької битви. І в блокноті зберігся запис: «Правдиві і легендарні розповіді про події 1651 року під Берестечком чув я від волинських старожилів ще з раннього дитинства. Доводилось бувати й у селі Острові, розташованому саме на місці останнього етапу битви. У 1940 році місцеві жителі подарували мені кілька знайдених у річці Пляшівці стародавніх речей. Я обійшов усю територію теперішніх моїх розкопок, але зрозуміти хід подій у часі битви мені тоді не вдалося: земля стерегла свою таємницю. І тоді виникло в мене бажання за допомогою розкопок змусити мовчазне поле битви заговорити, а на підставі здобутих матеріалів відтворити справжню історію битви. Здійснення цієї мрії вдалося започаткувати лише через 30 років, коли в 1970 році Рівненським краєзнавчим музеєм з допомогою обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури була організована експедиція на місце Берестецької битви».

Згодом відбулися зустрічі безпосередньо на місці розкопок, у певеличкій кімнаточці, де Ігор Кирилович чародіяв над знайденими експонатами. Пам'ятається, як гостро реагував на надокучливі втручання у його справу некомпетентних чиновників.

І ось нині, коли знову й знову оглядаю експонати-реліквії музею-заповідника «Поле Берестецької битви», весь час думаю: це ж його, Ігоря Кириловича, руками вони знайдені, порятовані. І пригадуються його тодішні слова: «Для дослідника не може бути більшої радості, як виявлення об'єктивної історичної правди про подію, яку він вивчає». Мабуть, у цьому й щастя І. К. Свешнікова як науковця і людини.

Г. С. ДЕМ'ЯНЧУК,

доцент Рівненського державного інституту культури, заслужений журналіст України, член Рівненського краєзнавчого товариства Всеукраїнської спілки краєзнавців.

14 липня 1995 року.
м. Рівне.

ЗНАВ ОСОБИСТО Ігоря Кириловича Свешнікова з часу вступу в аспірантуру Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові з 1968 року. Знав, як людину високої ерудиції, як сумлінного і дуже поважного вченого з європейським ім'енем.

Разом з тим, хочу підкреслити, що він попри свої глибокі знання завжди залишався доступним для молодих колег, усіх, хто приходив у його «школу». І я дуже гордий, що раніше працював разом з ним. Коли не звертався до нього за допомогою, ніколи не відмовляв, рекомендував зокрема ту чи іншу дономіжну літературу і якщо її не виявлялося у бібліотеках, то приносив власні книги з дому. Багато мені дала практичних навичок спільна праця на розкопках у селі Ярославичі Млинівського району на Рівненщині.

Ігор Кирилович — вчений широкого масштабу і високої культури. Діапазон його зацікавлень сягав від бронзового періоду аж до козацьких часів, що він незаперечно підтвердив, проводячи археологічні дослідження на знаменитих «Козацьких могилах» під славним містечком Берестечком.

М. М. КУЧИНКО,

кандидат історичних наук, завідуючий кафедрою археології і джерелознавства Волинського державного університету імені Лесі Українки.

21 липня 1995 року.
м. Луцьк.

ДО КІНЦЯ 30-х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ питання про гальштатську давнину Прикарпаття і Західного Поділля в археологічній літературі майже не ставилося. Виключенням були окремі висловлювання в основному польських археологів В. Антоневича, Т. Сулимирського, Л. Козловського, К. Журовського з приводу знайдених тоді скарбів золотих і бронзових речей чи випадкових знахідок, які розглядалися, як правило, з відривом від неопублікованого керамічного матеріалу з відомих до того часу розвідок і розкопок поселень. Одним із них було село Голігради на Тернопільщині, яке й дало назву групі пам'яток раннього і середнього Гальшта-ту у Верхньому і Середньому Подністрів'ї.

Перше зведення всього наявного матеріалу в цій групі пам'яток було укладене І. К. Свешніковим у кінці 40-х

років, але тільки у 1964 році доповнене за рахунок нових відкрить. Володіючи рідкою інтуїцією і здібностями узагальнювати археологічні відомості, визначати значення розрізнених і випадкових знахідок, вписувати їх у єдине коло спорідненої старовини, він переконливо виділив нову групу пам'яток — голіградську. Пізніше вчений, розширивши пошуки і вивчення нових пам'яток, розділив цю культуру на хронологічні етапи, пов'язав з іншими культурами.

Без перебільшення скажу, внесок І. К. Свешнікова в археологічну науку дуже значний і заслуговує тільки вдячних слів.

Г. І. СМІРНОВА,

доктор історичних наук, завідувача
відділом історії первісної культури
державного Ермітажу.

22 липня 1995 року.
м. Санкт-Петербург.

НЕ КОЖЕН МУЗЕЇ може гордитись такою великою кількістю зразків вогнепальної і холодної зброї, обладунку і речей XVII століття козацько-селянських загонів, які знайдемо на полі Берестецької битви 1651 року і представлені в експозиціях музею «Козацьких могил». І з кожним роком ці колекції поповнювалися, бо понад 20 років у нас проводилися розкопки під керівництвом доктора історичних наук, професора І. К. Свешнікова.

Вчений опублікував більше 30 статей про Берестецьку битву, видав книгу «Битва під Берестечком». Він не поривав зв'язків з нашим історико-меморіальним заповідником: консультував наукових працівників, допомагав реставрувати козацькі речі, уточнював і поглиблював тематико-експозиційний план забудови на острові Журавлиха.

Наш колектив щиро вдячний йому за безкорисливу і так потрібну працю для сучасного духовного відродження українського народу і для наших нащадків.

Л. С. ГАЛАБУЗ,

директор державного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви»;

І. О. ПЛЯСКОВСЬКИЙ,

заступник директора з наукової роботи державного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви».

26 липня 1995 року.

с. Пляшева,

Радивилівський район,

Рівненська область.

З ІМЕНЕМ І. К. СВЄШНІКОВА пов'язані досить-таки плідні дослідження археологічних джерел з історії українського козацтва. Серед спеціалістів у повоєнні роки він першим провів польові розкопки пам'яток цього часу. А розпочати їх понад 25 років тому на місці Берестецької битви в тогочасній тоталітарній політичній обстановці в Україні було героїчним поступком. Адже це був період, коли козацька тематика зовсім не розроблялася. Фактично вона була під негласною забороною.

Розкопки місця битви дали численний унікальний речовий матеріал з озброєння, побуту і духовної культури українського козака і простого селянства. Без цих матеріалів постановка питання про археологію українського козацтва взагалі не могла бути вирішеною, вони зараз широко використовуються при опрацюванні колективного дослідження «Нариси з археології українського козацтва», яке готує до друку колектив авторів науково-дослідного центру «Часи козацькі».

Роботи І. К. Свеннікова з археології козацтва — це вагомий внесок вченого у загальну справу розробки питань історії українського народу XVI—XVIII століть.

Д. Я. ТЕЛЕГІН,

доктор історичних наук, професор.

27 липня 1995 року.

м. Київ.

З КІНЦЯ 40-х РОКІВ Трипільська експедиція, очолювана Т. С. Пассек, зосередила свої польові дослідження на території Молдови. Була створена спільна експедиція Інституту історії матеріальної культури АН СРСР та Молдавського філіалу АН СРСР. Тоді тільки закладався фундамент археологічної науки у цій країні.

Експедиція складалася з кількох загонів, що проводили широкі суцільні обстеження обох берегів Дністра у зоні будівництва Дубосарської ГЕС — від м. Дубосари аж до Каменки та розкопки окремих найбільш важливих пам'яток, починаючи з епохи палеоліту. Активну участь у роботах брали львівські археологи К. К. Черниш, О. П. Черниш, Л. І. Крушельницька, В. П. Кравець. Серед них був І. К. Свенніков, досвідчений дослідник пам'яток бронзового віку в західних областях України.

Спільна праця в полі, ретельне ставлення вченого до своїх обов'язків, зовнішній надзвичайно акуратний вигляд сприяли встановленню добрих дружніх відносин з усіма археологами. І вже протягом багатьох років до останніх днів життя Т. С. Пассек Ігор Кирилович підтримував з нею велике ділове листування, повідомляючи про плани на майбутнє, про нові відкриття та знахідки. Так, саме завдяки його повідомленню для науки було врятоване цікаве пізньотрипільське поселення у с. Цвіклівці біля Кам'янця-Подільського, де бульдозер вигорнув унікальний скарб прикрас. Вдалося

зібрати не тільки значну частину цього скарбу, але й провести рятівні розкопки, що дали для науки дуже цінні матеріали.

Перегортаючи у пам'яті сторінки спогадів, переглядаючи численні фотографії різних часів, завжди з приємністю і вдячністю думаю про значний внесок І. К. Свешнікова у розвиток української історичної науки.

Т. Г. МОВША,

кандидат історичних наук.

28 липня 1995 року.

м. Київ.

ТІСНІ ЗВ'ЯЗКИ ПРОФЕСОРА Ігоря Свешнікова з польською археологією почалися ще у час його навчання у Львівському університеті, де він студіював археологію, а потім став членом студентського товариства антропологічних наук і польського археологічного товариства. Його наукова діяльність стосується в основному усіх старожитностей, а також нової археології XVII століття на Західній Україні. Усі досліджувані ним проблемами постійно знаходилися у сфері зацікавленості польської науки, особливо археології. Одночасно вчений у всіх своїх працях поширював доробок української науки разом з польською. Багато його праць були опубліковані у Польщі, у різних виданнях Польської академії наук (ПАН), прорецензовані у польських часописах.

Але його доробок вимірюється не тільки значною кількістю публікацій, а й тим, як довго використовуються вони у науковому обігу. Повинні ствердити, що вони широко увійшли до праць польських археологів Т. Сулімирського, З. Буківського, Я. Домбровського, В. Гензля та інших.

Особливо ми вдячні професору за наукову опіку над археологами та істориками з Польщі, які перебували у Львові, зокрема з нашого університету. Саме тому сенат вузу відзначив його медаллю «Наука на службі народу» (1986), а ректор — медаллю «Амікіс Університатіс» (1990).

Ян ГУРБА,

доцент кафедри археології університету ім. Марії Кюрі-Скłodовської;

Єжи КМЕЦИНСЬКИЙ,

професор, завідувач кафедри археології університету ім. Марії Кюрі-Скłodовської.

4 серпня 1995 року.

м. Люблін,

Республіка Польща.

ЗМІСТ

Ю. М. МАЛЕЄВ, Ю. М. НИКОЛЬЧЕНКО. Штрихи до біографії	5
Ю. М. МАЛЕЄВ, І. Г. ПАЩУК. Наукові праці і дослідження, журнальні та газетні публікації І. К. Свешнікова	10
І. Г. ПАЩУК, В. І. ЯЩУК. Про наукову і археологічно-дослідницьку діяльність І. К. Свешнікова	22
Слово про ювіляра	26

Інститут археології Національної Академії наук України

Рівненське краєзнавче товариство

Всеукраїнської спілки краєзнавців

Рівненська обласна державна адміністрація

Рівненська обласна Рада народних депутатів

Ігор Кирилович

СВЄШНІКОВ

До 80-річчя від дня народження

Редактор і упорядник

І. Г. ПАЩУК

Відповідальний за випуск

Ю. М. НІКОЛЬЧЕНКО

Здано до набору 16.08.1995. Підписано до друку 22.09.1995.
Формат 60х84 1/16. Папір друкарський № 1. Ум. друк. арк. 2,5.
Зам. № 1313.

Млинівська районна друкарня. 265110. Млинів, Горького, 1.

